

Dějiny pedagogiky

počátky výchovy, výchova v antice

Vznik výchovy

- výchova provází lidstvo od nepaměti
- o nejranějším období vývoje lidské společnosti a způsobu výchovy nemáme písemné záznamy

Okolnosti, které zapříčinily vznik výchovy

- **biologické** (péče o potomstvo)
- **psychické** (nápodoba)
- **sociální** (komunikace, život v organizovaných skupinách, nutnost přípravy)

Prvobytně pospolná společnost

první diferenciací dělbou práce - muži: lov a stavba, ženy: domácí činnost

- výchova:
  - pracovní (práce pro skupinu)
  - tělesná (člověk musel být dostatečně tělesně zdatný; rituály)
  - branná (obrana)
  - mravní (uctívání starších a zkušenějších, hierarchie)

Egypt, Mezopotámie, Persie (4. tis. př. n. l.)

- první školy při chrámech a panovnických dvorech pro nejvyšší vrstvy
- písmo, základy vědění, medicíny, matematiky...
- Implementace ICT do výuky č. CZ.1.07/1.1.02/02.0012 GG OP VK

Antická výchova

Antické Řecko

- tvořeno řadou městských států, nejvýznamnější
Sparta a Atény

Sparta

- zemědělský stát
- 90 % občanů byli otroci → výchova svobodných
občanů; hoši i dívky; měla vojenský charakter
(tělesná a branná výchova)

Athény

- více řemesel a kultury
- syntéza výchovy (ideál krásy a dobra – výchova estetická, rozumová, mravní a tělesná)
- nedbalo se na vzdělávání žen → školy pouze pro hochy

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

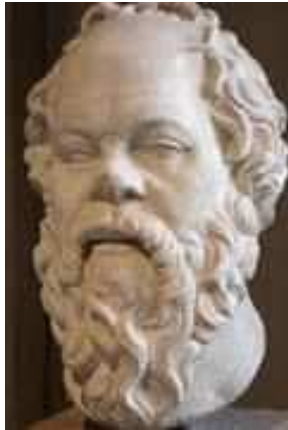

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Sokrates (469 -399)

- učení o absolutní pravdě a mravní dokonalosti
- dialogické metody → vedl žáky k tomu, aby hledali řešení vlastním rozumem → tzv. **METODA SOKRATOVSKÁ**

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

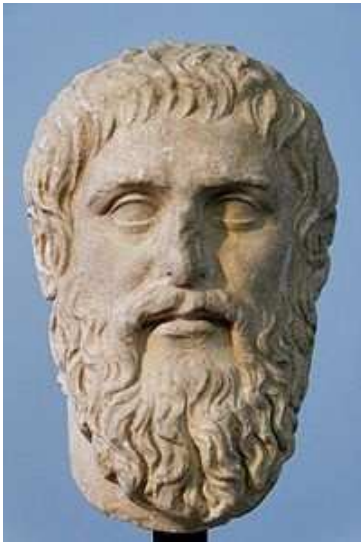

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

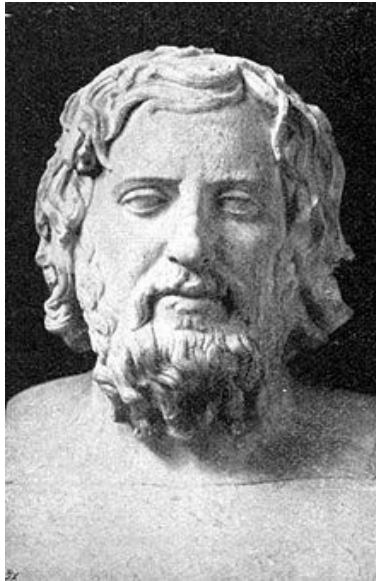
INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Platon (427 – 348)

- žák Sokrata, filozofické besedy na akademii (svět je odrazem ideje světa – idea dobra, krásy, spravedlnosti), vliv na řadu věd
- poprvé pedagogika a její stránky – rozumová, volní a citová; nejvyšší hodnota – dobro

- představa optimálního státu – 3 základní skupiny obyvatel – filozofové, strážci a výrobci
- požadavek veřejné výchovy (měla by být institucionalizovaná), veškeré mládeže (svobodných občanů)
- cíl výchovy – příprava řádných občanů – plnění sociálních funkcí, hlavní důraz na rozumovou výchovu

Xenofon (kolem 428 – 354 př. n. l.)

- Sokratův žák
- Zastával antidemokratické názory a stranil spíše Spartě, proto byl vypovězen z Athén

- Historické spisy – „**O Kýrově výchování**“
  - Filozofické spisy:
    - „**Obrana Sokratova**“
    - „**Vzpomínky na Sókrata**“
- jsou cennými prameny vědomostí o Sokratovi

evropský
sociální
fond v ČR

EVROPSKÁ UNIE

MINISTERSTVO ŠKOLSTVÍ,
MLÁDEŽE A TĚLOVÝCHOVY

OP Vzdělávání
pro konkurenceschopnost

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Aristoteles (384 – 322)

- kriticky přehodnotil Platona, byl to jeho dlouholetý žák
- založil Lykeion (gymnázium v Aténách)

- představa reálného světa tvořena látkou a formou (včetně těla a duše)
- cíl: rozumový rozvoj a formování morálního profilu, občanský aspekt, vylučuje z výchovy dívky, doceňuje životní zkušenosti

- tři složky duše:
- *vegetativní* – řídí procesy života, výměna látek, rozmnožování
- *senzitivní* – cítění a chtění
- *rozumová* – pouze člověk, nástroj poznávání a myšlení → z toho odvodil 3 základní složky výchovy (tělesná, mravní a rozumová) → snaha o integrovanou výchovu všech složek

Římská výchova

- cíl výchovy: příprava zemědělce a bojovníka; výchova pouze v rodině; převážně pracovní
- později (30 let př. n. l.) školy řeckého typu (elementární, gramatická a rétorická)
- příprava řečníka, politického činitele
- školy státní, centrální kontrola
- postupně příprava úředníků
- první zmínky o vysokoškolské formě vzdělání okolo center kultury

Období rodové:

- hoši i dívky byli vedeni k práci na poli a k ovládnutí zbraně
- od matky se učili čtení, psaní a počítání a dále zpěvu náboženských písní
- otec zajišťoval bezpečnost rodiny

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

Období republikánské:

- vznikají soukromé školy, zvané ludi – vyučovali zde propuštění otroci nebo vojáci čtení, psaní, počítání a memorování zákonů dvanácti desek
- kromě vedení k občanským ctnostem bylo v popředí řečnictví, znalost práva a tělesné cviky
- dívky z urozených římských rodin byly vychovávány obdobně jako hoši
- kázeň republikánské školy byla v podstatě stejně přísná jako u vojska

Implementace ICT do výuky č. CZ.1.07/1.1.02/02.0012 GG OP VK

- podle řeckého vzoru je zakládán systém římských soukromých škol
- v elementární škole učí učitel základům čtení, psaní, počtů a římským zákonům
- pro děti zámožných patricijů byly zřizovány gramatické školy
- římské školy rétorické - zde se vyučuje kromě rétoriky a filozofie rovněž občanské právo, matematika, astronomie, hudba a vojenská gymnastika

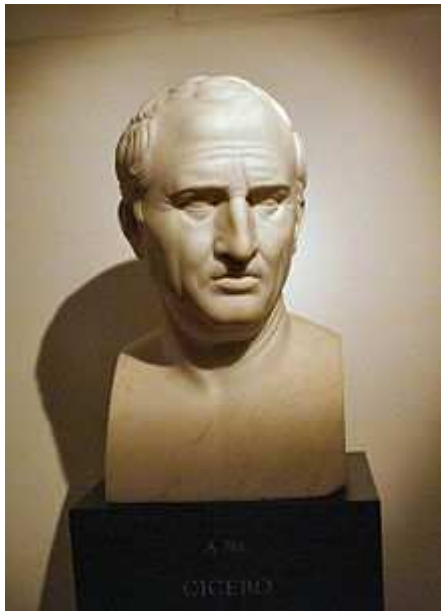
Období císařské:

- postupně převládly vlivy řecké kultury
- toto období udržuje dosavadní školský systém
- pro potřeby státní správy jsou vychováváni úředníci ve škole gramatické a rétorické
- elementární škola (ludi) – jejím úkolem je vychovávat děti chudých svobodných občanů
- gramatická škola – zde se učila gramatika a literatura
- latinské školy – měly největší význam, rozšířily se po celém římském impériu

- odborné školy - např. právnické a další zvláštní učiliště pro mediky, inženýry a architekty (z těchto škol se vyvíjely středověké univerzity)
- v této době dostává kultura kosmopolitní ráz
- křesťanství se v roce 313 stává státním náboženstvím
- stoicismus – vyvinul se ze základů kynického učení v době helénistické, jeho etika směřovala k dosažení duševního klidu, k ataraxii (lhostejná podrobenost vnějším věcem), stoikové vytvářeli pojem přirozeného práva konstatováním nespravedlnosti otroctví

Výchovný cíl

- je základní pedagogická kategorie, vymezuje pedagogickou orientaci k určitým výchovně vzdělávacím hodnotám
- je konkretizací žádoucího stavu vychovávaného a pedagog jím projektuje žádoucí výsledek výchovy
- výchovný cíl musí směřovat k ideálu plně a harmonicky rozvinutému jedinci.
- je to, čeho chceme při výchově dosáhnout

Marcus Tullius Cicero

(106 - 43 př. n. l.)

- vytváří počátky teorie výchovy
- proslulý státník, filozof a spisovatel, pro něhož je vrcholem vzdělání řečnictví

- svými etickými názory se blíží křesťanskému učení
- doporučuje usilovat o dokonalost prostřednictvím čtyř ctností - moudrost, spravedlnost, statečnost a umírněnost

- nejvyšší formou lidství je duchovní zjemnělost (humanitas)
- ve výchově prosazuje mírnější kázeň spolu s omezením trestů, zvláště tělesných
- v učení doporučuje účinný výcvik paměti
- překladem řeckých termínů vnáší do latinského jazyka novou filozofickou terminologii
- píše převážně formou dialogů

- **Dílo: O nejvyšším dobru a zlu**
O povinnostech
Tuskulské hovory
Laelius o přátelství

Lucius Annaeus Seneca

(4 př. n. l. - 65 n. l.)

- vychovatel císaře Nerona, na jehož příkaz si sám přivodil smrt
- hlásal lásku ke všem lidem ve jménu čisté humanity a usiloval o uskutečnění ideálu přísně mravného života

- snažil se oprostit rozumové vzdělání od přílišného formalismu důrazem na praktické zaměření
- jeho filozofickým krédem bylo heslo: „Nemáme se učit pro školu, nýbrž pro život.“
- **Dílo: Epistulae morales**

Marcus Fabius Quintilianus

(35-95 nebo 38-98)

- řečník a právník, „učitel výmluvnosti“, první lat. rétor placený ze státní pokladny
- první teoretik římské výchovy

- dával jednoznačně přednost školní výchově před výchovou a vyučováním soukromým, domácím
- usuzoval, že školní výchovou se kladou základy k pravému přátelství pěstováním ctižádosti a závoděním žáků mezi sebou

INVESTICE DO ROZVOJE VZDĚLÁVÁNÍ

- zdůrazňoval význam školní výchovy zejména v dětství pro rozvoj dětské řeči
- největší důraz klade Quintilianus na osobnost vyzrálého, vzdělaného učitele majícího k žákům náročný a současně otcovský vztah; rovněž má přihlížet k individuálním vlastnostem, má být příkladem svým chováním, má pracovat trpělivě a nemá od žáků vyžadovat plnění úkolů převyšujících jejich síly; kázeň mírná, bez tělesných trestů.
- Quintilianus rozděluje školskou výchovu na stupeň elementární, na stupeň vyšší literární a na stupeň prakticky řečnický

- za základ vzdělání považuje nejen řečtinu a řeckou kulturu, ale již i hudbu a matematiku
- zaměřuje se na výchovu řečníka, jemuž jsou vlastní dobrá výslovnost, uhlazený projev, bohatý sloh a vysoká úroveň myšlení
- podrobně propracoval otázky metodiky vyučování a formuloval řadu didaktických pravidel a principů – ve vyučování mají být podle něho zastoupena tato stadia: napodobování, teoretické poučení a cvičení (nejdůležitější), činnosti se mají střídát

Dílo: Dvanáct knih o výchově řečníka

tento spis se měl stát příručkou pro výchovu veřejného rétora, kterým má být „muž dobrý, schopný výmluvnosti“; vyložil zde pedagogické zkušenosti řeckých myslitelů i své vlastní názory na výchovu

Křesťanská a středověká výchova

Šlechtická výchova:

- probíhala na hradech
- od 7 do 14 let hoch pážetem, 14 – 21 zbrojnošem, 21 pasován na rytíře
- obsah výchovy tvoří sedmero rytířských ctností – jízda na koni, plavání, vrh kopím, šerm, hra v dámu, skládání a zpěv veršů
- výchova převážně tělesná a branná – příprava feudála na jeho sociální funkci

Středověké školy:

○ klášterní (od 6. stol.)

Benedikt z Nursie

- stál u zrodu klášterního školství
- římský patricij, zakladatel prvního mnišského řádu
- založil na hoře Monte Cassino u Neapole klášter a při něm školu, kde uskutečňoval klášterní pravidla ve smyslu příkazu: „Modli se a pracuj.“

- **katedrální**
- zakládali je biskupové pro výchovu světských kněží
- pravidla pro tyto církevní školy vydal roku 766 biskup Grodegang ve své škole v Metách
- koncem raného středověku obsah vzdělání v klášterních a katedrálních školách tvořilo sedmero svobodných umění spolu s teologií, která byla považována za vrchol všeho učení

- **farní** (pro širší vrstvy)
- na těchto se mládeži dostávalo základního poučení o křesťanském náboženství, bylo zde poskytováno elementární vzdělání, učilo se zde čtení, psaní a někdy počtům
- kázeň na středověkých školách byla velmi krutá, na školách vládli dril a byly udělovány tělesné tresty
- vyučování bylo mechanické

Výuka na školách

- základem bylo náboženství → základním jazykem církve byla latina
- sedmero svobodných umění:
- **trivium** (gramatika, rétorika, dialektika)
- **kvadrivium** (aritmetika, geometrie, astronomie a muzika)

Městské školy

- vznikaly až později; měly praktičtější zaměření
- sedmero mechanických umění – zpracování vlny, zbrojařství, lodní doprava, zeměměřičství, lovectví, lékařství a divadelnictví
- poprvé ústup latiny → přechod k mateřskému jazyku
- metody – mechanické učení, individuální práce, přísné fyzické tresty

Vznik univerzit

- konec 12. stol.
- Itálie (Bologna, Neapol), Anglie (Oxford, Cambridge), Francie (Sorbona), Praha (1348 – UK)
- univerzity nejen centrem vzdělanosti, ale později i centrem svobod (→ základy demokracie), rozvoje
- obvykle 4 fakulty:
- **Artistická** (sedmero svobodných umění) → bakalář až mistr umění
- **Teologická, Lékařská a Právnícká** → doktorát

Scholastika (rytířství teologie)

- **scholastika raná** - vyznačuje se vytvořením učební metody zvané ano a ne, kdy z protikladů bylo vyvozováno konečné řešení
- představiteli byli Johannes Scotus Eriugena, Pierre Abélard a Anselm, arcibiskup z Canterbury

- scholastika vrcholná** – opírala se o autoritu Písma, o učení církevních otců a o Aristotelovu filozofii upravenou pro potřebu církve
- v tomto období se učenci nesměli snažit hledat nové pravdy, ale pouze směli sbírat důkazy pro to, co je v Bibli nebo v Aristotelovi
  - svého vrcholu dosáhla středověká scholastika v sumách dominikánského mnicha Tomáše Akvinského (intelektualista, jeho učení se objevuje ještě dnes v podobě oficiální filozofie katolicismu – neotomismu)